

УДК 343.37(53)

Хайдер Хатхум, аспірантОдесського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В АРАБСЬКИХ МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ

В статті аналізуються складні питання визначення та класифікації економічних злочинів в арабських мусульманських країнах.

Ключові слова: економічні злочини, родовий об'єкт, видовий об'єкт, шкода від злочинів, класифікація злочинів.

Зміни, які відбуваються в мусульманських арабських країнах, потребують прискіпливої уваги до усіх складних соціальних процесів, які зараз проходять, в тому числі і злочинних проявів. Серед загальної картини злочинів в цих країнах особливу увагу привертають до себе економічні злочини, які за багатьма ознаками є одним з найнебезпечніших негативних явищ для усіх цих країн. В цілому, це відбувається завдяки тому, що економічні злочини створюють значну перешкоду для реального соціально-економічного розвитку усіх країн та рівня життя їх громадян. Наприклад, ООН інформує, що економічні злочини в арабських країнах складають 63,3 відсотка загальної кількості злочинів, з яких: 51,1 відсотка — злочини проти споживачів, 13,3 відсотка — злочини проти власності; 2,3 відсотка — вимагання [1], що підкреслює реальність такого негативного впливу. Досвід з цього приводу керівництва крупних державних та приватних підприємницьких компаній показав, що за загальним розрахунком приблизно третина таких установ «відчуває» наслідки від таких злочинів. Питому вагу таких злочинів складають привласнення фінансових активів, бухгалтерське шахрайство, кіберзлочинність, «традиційні» корупційні прояви і т. і. Половина цих респондентів повідомили, що зазнавали шкоди від таких злочинів в межах від 100 000 до 5 млн. доларів, а 14 відсотків респондентів зазнали матеріальної шкоди, яка перевищила 5 млн. доларів.

На нашу думку, це відбувається завдяки низці причин. По-перше, як вже вказувалось, в арабських країнах переживають зараз складні часи соціальних заворушень, які самі по собі «спроможні» створити будь які складнощі. По-друге, і на це теж потрібно звернути увагу, кримінальні кодекси, які діють в цих країнах, були прийняті в середині минулого століття і, в певній мірі, можуть «не встигати» за сучасними процесами розвитку економіки, глобалізації господарських процесів. До цього потрібно додати, що більшість з таких країн прийняла у свій час французьку модель кримінального законодавства. Але, і на це зараз звертають особливу увагу фахівці, «механічне» введення французької кримінальної доктрини, без урахування загальної французької моделі соціального розвитку, привела до певних проблем в кримінальному законодавстві цих країн, багато в чому саме у відповідальності за економічні злочини [2, 442]. Багато в чому це насамперед пов'язано з прогалинами в кримінальному законодавстві, плутанині в правових поняттях та неефективності практичної діяльності.

Тому, з нашої точки зору, потрібно спробувати більш чітко визначитися з поняттям та ознаками економічних злочинів, які можливо вважати сьогодні найбільш адаптованими до правових систем арабських мусульманських країн, більш чітко упорядкувати такі кримінально-правові норми. Це стосується і проблем економіч-

них злочинів, дослідження яких потрібно вважати сьогодні одним з найважливіших напрямків наукових досліджень. Але для цього потрібно не відкидати увесь досвід, який сьогодні накопичений в цих країнах. Необхідно проаналізувати його, що дасть можливість більш детально розібратися в виникаючих проблемах.

Спочатку потрібно виявити мотиви, згідно з якими арабські мусульманські держави почали встановлювати кримінальну відповідальність за злочини в економіці. На думку фахівців, це почало відбуватися в часи зміни суспільно-політичного ладу в цих країнах. Так, сьогодні ще неможливо казати про те, що усі такі країни повністю подолали феодальний етап в своєму соціальному розвитку і повністю перейшли до наступного етапу. Є країні, де ще залишається монархія. Але навіть наявність монархів, влада яких є з багатьох питань представницькою, не може зупинити сучасні перетворення в соціальному розвитку цих країн. Процес створення дійових державних інститутів, наявність урядів, діяльність яких повинна хоча б на мінімальному рівні відповідати встановленим демократичним принципам управління, виникнення певних громадських організацій та ін. надає можливість цим країнам дотримуватися тих демократичних стандартів, які існують в розвинутих країнах.

Але в такому вигляді держава сама по собі не є виробником матеріальних благ і це, в свою чергу, накладає обов'язки на державні структури здійснювати необхідний вплив на усі соціальні процеси, які відбуваються в суспільстві, в тому числі і в економіці. Це потрібно з декількох причин: по-перше, для виконання соціальних функцій (охорона здоров'я, освіта, культура), по-друге, при більш ефективному розвитку економічних процесів, в тому числі, при усуненні суспільно небезпечних діянь у цій сфері з метою мінімізації дратівливого впливу на населення. Також державні можновладці повинні і самі «заробляти» гроші на своє утримання, на здійснення інших необхідних заходів, або, якщо казати простіше, наповнення державного бюджету, що теж вимагає вид них певного контролю за процесами, які відбуваються в економіці. В усякому разі, кожна арабська країна у свій час, з урахуванням особливостей національного розвитку, почала достатньо активно втручатися в економічне життя, в тому числі встановлюючи відповідальність за найбільш небезпечні діяння в цій сфері. Такі процеси поступово набували необхідної ваги, починали реально впливати на економічне життя, давали змогу проведення певних соціальних заходів. Тому потрібно сказати, що норми, які передбачали відповідальність за економічні злочини, не тільки в певній мірі відображали економічну політику держави, а й багато в чому надавали можливість її успішного здійснення. За деякі види таких злочинів на певних етапах соціального розвитку навіть встановлювалась смертна кара, що знаходило свою підтримку у населення. Але певні історичні процеси та їх вплив на економічні відносини, сучасне становище відповідальності за економічні злочини, негативні події, які багато в чому спровокували сучасні арабські революції і були в певній мірі пов'язанні з такою злочинністю, багато в чому, як вже вказувалось, потребують аналізу такого законодавства.

На нашу думку, потрібно звернути увагу на наступні питання: а) дослідити поняття злочину в економічній сфері; виявити ознаки, які їх виділяють; спробувати встановити зв'язок або певне співвідношення між негативними явищами в економіці і здійсненням економічної політики в цих країнах; б) проаналізувати існуючі і запропонувати свою систему економічних злочинів; в) дослідити змістовність ознак кожного з елементів економічного злочину (матеріальних та моральних ознак цих злочинів); г) порівняти і встановити пропорційність, якщо вона існує, між кримінальною відповідальністю за такі діяння та іншими видами відповідальності тощо.

Щодо класифікації економічних злочинів або спроби розділити всі злочини, які можливо включити в групу економічних, злочинів на певні групи для кращого їх розуміння. При цьому, потрібно сказати, що така класифікація, зміст та формальне вираження багато в чому буде залежати від тих критеріїв (ознак), які ми покладе-

мо в основу такої класифікації. Найбільш вдалим, хоча з певними зауваженнями, вважаємо критерій — об'єкт злочину. Враховуючи, що французька кримінально-правова доктрина та кримінальне законодавство арабських країн не використовує склад злочину у якості єдиної підстави кримінальної відповідальності, як це закріплено в ч.1 ст.1 Кримінального кодексу України, то поняття об'єкту в такій ситуації має умовний характер при використанні. Але, на нашу думку, така умовність в його застосуванні не повинна впливати на можливість його використання при проведенні наукових досліджень.

Звернемо увагу на одне важливе положення, яке має своє закріплення в українській кримінально-правовій теорії. Так, на думку фахівців, до економічних злочинів в українському кримінальному праві потрібно віднести злочини проти власності (розділ 6 Особливої частини Кримінального кодексу України) та злочини в сфері господарської діяльності (розділ 7 Особливої частини Кримінального кодексу України). Але таке їх об'єднання залишає у кожній з цих груп свій родовий об'єкт, що спрощує, в необхідних випадках, їх розмежування [3, 103–116].

Потрібно сказати, що арабське мусульманське право не знає, як вже вказувалось, поняття об'єкту злочину, але класифікації, які знаходять своє відображення в законодавстві таких країн, використовують для цього саме групи суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон і які мають свої відмінності. В зв'язку з цим, з нашої точки зору, найбільш обґрунтованою виглядає класифікація, згідно з якою економічні злочини, відповідальність за які передбачена в кримінальному законодавстві арабських мусульманських країн, розділяють на наступні групи:

- злочини проти власності;
- злочини, які пов'язанні з обманом. Потрібно спеціально підкреслити, що мова в даному випадку йде про шахрайство. В усякому разі і в Україні, серед господарських злочинів, є багато таких, які вчиняються за допомогою обману;
- злочини, пов'язанні з проявами монополізму та порушенням умов економічної конкуренції;
- злочини в сфері фінансової діяльності. Причому потрібно сказати, що спочатку такі дії розглядалися як порушення приватних інтересів, і такі питання потрібно вирішувати при здійсненні цивільного (приватного) судочинства. Але потім держави поступово зрозуміли, що порушення функціонування банківської системи не тільки причиняє шкоду конкретному приватному інтересу, а й порушує вирішення багатьох державних питань і тому більш необхідним виглядає застосування можливостей публічно-правових галузей законодавства, в тому числі і кримінального права;
- злочини, які порушують права споживачів.

Якщо спробувати встановити, які злочини в останній час є найбільш розповсюдженими в економіці, то такими є сукупність діянь, які пов'язанні з вчиненням обману. Причому, як вже вказувалось, обман може виступати не тільки як спосіб безпосереднього вилучення чужого майна, а й як спосіб втручання в нормальнє здійснення господарських операцій, коли наслідки від таких діянь можуть не мати вигляду безпосереднього вилучення.

Запровадження такої класифікації надасть можливість, з нашої точки зору, більш детально придивитися до ознак, що надають змогу виділити такі групи і, отже, виявити ознаки, які є споріднimi для таких груп, що надає змогу саме на них звертати увагу при виявленні та кваліфікації відповідних груп злочинів.

З нашої точки зору, заслуговує більш детального аналізу і фігура особи, яка вчиняє такі злочини. Традиційно таких суб'єктів називають «блокомірцевими», тобто вони вчиняють відповідні, в нашому випадку, економічні злочини, в першу чергу, завдяки тим службовим (чиновницьким) обов'язкам, які на них покладені. І з цим можливо погодитися. Але тут не все так однозначно. Відомо, що серед цих суб'єктів є особи, що мають різні напрямки здійснення таких дій, різні можливості

в змістовній реалізації таких дій, різні можливості у «прикритті» таких дій. Тому такі суспільно-правові характеристики суб'єкта потребують свого подальшого обговорення.

Конструкції складів злочинів теж мають важливе значення в визначенні та класифікації економічних злочинів. Якщо ми твердо вирішили, що такі суспільно небезпечні дії причиняють основну шкоду державним інтересам, то частина перша відповідних статей у Кримінальному кодексі повинна бути сформульована як формальна. Нам буде потрібно, в такому випадку, встановлювати тільки наявність суспільно небезпечних діянь при притягненні винної особи до кримінальної відповідальності. А вже «матеріалізувати» шкоду, розділяти її в залежності від розміру та виду, можливо в кваліфікованих складах злочинів, які потрібно закріпити в наступних частинах конкретної статті Кримінального кодексу.

Підсумовуючи, потрібно повернутися до загальних питань криміналізації та де-криміналізації злочинів, в тому числі і в сфері економіки. Юридичне регулювання, в тому числі і вказаний напрямок такого регулювання, повинно чітко і в певній мірі достатньо спрямовано визначити подальший розвиток суспільного розвитку. Безумовно, через деякий час такі правила можуть потребувати свого уточнення, наповнення об'ємним змістом відповідних норм, які будуть більш детально відображені суспільні зміни, які відбуваються [4, 118]. Розуміння цього надасть змогу більш якісно не тільки боротися з економічними злочинами в арабських країнах, а й сприяти покращенню загального становища в економічній сфері.

Література

1. *Criminal victimization in the Developing Word. Zvekic U & Alvazzi del Frait A. — United Nations Puplication # 55? Rome, 2005. UNICRI.*
2. Томме Ш., Істанбулі А. Коментар до Митного законодавства і Закону «Про економічні злочини». — Дамаск, 2005. — 733 с.
3. Стрельцов Е. Л. Экономическая преступность в Украине: Курс лекций / Предисловие проф. Мартина Финке (университет Пассау, ФРГ). — Одесса: Бахва, 1997. — 572 с.
4. Варга Ч. Філософія права, теорія права і майбутнє теоретико-правової думки // Філософія права і загальна теорія права. — 2012. — № 1. — С. 116—130.

Хайдер Хамхут, аспирант

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ КЛАССИФИКАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В АРАБСКИХ МУСУЛЬМАНСКИХ СТРАНАХ

PE3JOME

В статье исследуются проблемы взаимосвязи сложных процессов, которые происходят в арабских мусульманских странах, в том числе существования экономических преступлений. Анализируется вред, который причиняется общественным отношениям в экономике, и ущерб от экономических преступлений. Проводится классификация экономических преступлений.

Ключевые слова: экономические преступления, родовой объект, видовой объект, ущерб от экономических преступлений, классификация преступлений.